

**OMDAT JE HET
WAARD BENT**

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief

Marja Pruis

**OMDAT JE HET
WAARD BENT**

NIEUW LICHT
op **eigenliefde**

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 3844 1

© 2017 Marja Pruis

Fragmenten uit François de La Rochefoucauld,

Maximes et Réflexions diverses

(*Maximen. Bespiegelingen over menselijk gedrag*),

Nederlandse vertaling Maarten van Buuren,

met toestemming van de Historische Uitgeverij opgenomen

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Ben McLaughlin, *Boot*, ongedateerd /

Bridgeman Images

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Inhoud

VOORAF

Nieuw Licht 7

DE VRAAG

Is de mens meer van zichzelf gaan houden? 9

HET ESSAY

Omdat je het waard bent 11

HET FRAGMENT

François de La Rochefoucauld

Uit: *Maximen. Bespiegelingen over menselijk
gedrag* 77

DE DENKERS 95

DE BEDENKERS VAN NIEUW LICHT 97

BRONNEN 99

VOORAF

Nieuw Licht

Het publieke debat is met de komst van de sociale media ingrijpend veranderd. En of het nu gaat om *#Jesuischarlie*, *#zwartepiet*, *#bedbadbrood* of *#bonusgraaiers*, het wordt er meestal niet genuanceerder op. De vertwittering van het debat was voor ons de belangrijkste drijfveer voor NIEUW LICHT, een reeks filosofische pamfletten waarin de eeuwenoude denktraditie wordt gecombineerd met het nieuwe denken van onze tijd. Als uitgangspunt voor elk pamflet leggen we de hedendaagse denker een vraag voor die in een klassiek geworden tekst al eerder aan de orde werd gesteld, door een andere denker, in een andere tijd, en binnen een andere politieke en maatschappelijke context. Zo zouden we met Simone de Beauvoir (1908-1986) en haar *De tweede sekse* in het achterhoofd de vraag kunnen stellen hoe vandaag de dag ‘de vrouw wordt gemaakt’, we kunnen de opvattingen over

politiek en oorlog van Carl von Clausewitz (1780-1831) herbezien in een tijd van vredesmissies, terreur en cyberwars, of ons afvragen wat Johan Huizinga (1872-1945) zou hebben gezegd over doping, matchfixing en het monopolie van de FIFA.

De onderwerpen van NIEUW LICHT zijn evenzeer ingegeven door het maatschappelijk belang als door onze eigen persoonlijke preoccupaties. Het liefst zouden we ze allemaal zelf schrijven, maar nog los van het feit dat je niet alles zelf kunt doen zijn anderen door hun ervaring, kennis, sekse en afkomst soms veel beter. Meerstemmigheid is zodoende de motor van deze reeks filosofische pamfletten.

Voor u ligt de zesde editie. Dat deze u moge verheffen!

Frank Meester en Coen Simon

Is de mens meer van zichzelf gaan houden?

Beste Marja,

‘Wat wij houden voor een deugd,’ schreef La Rochefoucauld (1613-1680), ‘is vaak niets anders dan een combinatie van gebeurtenissen en belangen die moedwillig of door het toeval bij elkaar worden gebracht.’ La Rochefoucauld ontmaskerde met zijn *Maximen* de zeventiende-eeuwse moraal als een verkapt machtsmiddel. In deze ontmaskering wordt La Rochefoucauld ook wel gezien als de wegbereider voor Nietzsches *Umwerting aller Werte*.

De schijnmoraal die La Rochefoucauld en Nietzsche ieder voor hun tijd wisten bloot te leggen, lijkt in onze tijd als vanzelf boven te komen drijven in de gevierde successen, zelffelicities en opzichthetelijke liefdadigheid op de sociale media. De Facebookberichten die successen melden oogsten de meeste likes. ‘Vrijgevigheid is bijna altijd ijdel-

heid,' zou La Rochefoucauld zeggen, 'we houden meer van het gebaar dan van het geven.' En zo zouden we ook het succes van de Ice Bucket Challenge en andere filantropische acties kunnen verklaren. 'Eigenbelang spreekt allerlei talen, en speelt allerlei rollen, zelfs die van onbaatzuchtigheid.'

Wij willen je vragen om met het amorele fileermes van La Rochefoucauld de vermeende ijdele moraal van onze tijd te analyseren en antwoord te geven op de vraag of de mens misschien meer van zichzelf is gaan houden.

We vragen dit aan jou, omdat je in jouw columns en essays blijk geeft van een bijzondere gevoeligheid voor het persoonlijke in veel maatschappelijke bewogenheid. (Al weten we dat we ons met dit compliment ook verdacht kunnen maken. 'We prijzen nooit iemand zonder eigenbelang', zei La Rochefoucauld immers. Sterker nog: 'over het algemeen prijzen we alleen om geprezen te worden'.)

Wij verheugen ons. Bij voorbaat heel veel dank.

HET ESSAY

**OMDAT JE HET
WAARD BENT**

‘In wezen ben jij je eigen ideale gast: iemand van wie je precies weet wat-ie lekker vindt.’

JANNEKE VREUGDENHIL, *SOLO FOOD. 72 X KOKEN VOOR JEZELF*

‘We zouden weinig plezier beleven als we onszelf nooit zouden vleien.’

FRANÇOIS DE LA ROCHEFOUCAULD,
MAXIME 123

Soms heb ik het idee dat ik van ver kom. Alsof nu een ander soort mores heerst dan waarmee ik ben opgegroeid, en ik me iedere keer over weerzin, schrik of angst moet heen zetten om me in de wereld van nu te begeven. Inmiddels ben ik oud genoeg om te weten dat als ik dit idee heb, ik hier niet alleen in sta. In die zin zou iedereen het gevoel kunnen hebben van ver te komen en wordt deze planeet bewoond door aliens.

Misschien is het idee dat er een tijd bestaat waarin je zou kunnen samenvallen met jezelf, een tijd waarin je je thuis voelt, een illusie. Per definitie onmogelijk, omdat de definitie van leven veranderlijkheid is. Het is denk ik niet dat ik terugverlang naar vroeger. Ik wil niet achteruit – maar vooruit is ook weer zoiets. Het is het splijtende gevoel dat zich achter me een zwart-witfilm ontrolt, zonder geluid – het enige geluid dat je hoort is het

geratel van een amechtige projector – terwijl vóór me een bonte kermis gaande is waarop het verplicht is een 3D-bril op te zetten. Het geluid staat te hard, de gezichten komen te dichtbij. Een polonaise waarbij je moet inhaken op straffe van onzichtbaarheid. Het heeft te maken met dat iedereen een vertegenwoordiger van zichzelf lijkt te zijn geworden, iedereen moet zich laten zien, en wat iedereen laat zien, moet dan weer het beste zijn dat hij of zij mogelijkwijs kan laten zien. En dat is, ben ik bang, weer terug te voeren op het grote wereldwijde web waarop de mensheid sinds enige decennia is aangesloten en waarvan we waarschijnlijk nooit meer losgekoppeld raken.

De druk om constant bereikbaar te zijn, jezelf in heel je glorie te openbaren, je kunsten en goede daden op eigen houtje te etaleren... Ik weet dat de sociale media ook zegenrijk effect sorteren – Revolutie! Solidariteit! Flashmobs! Spontane dansfestijnen! – maar zijn ze niet ook de gesel van deze tijd? Is de menselijke natuur opgewassen tegen de mogelijkheden die de techniek heeft geschapen? Is de mens zichzelf niet groter gaan wanen dan hij is, met alle gevolgen van dien, op individueel niveau en op het toneel van de wereldpolitiek?

Grote vragen. *I know.*

Wat ik bedoel te zeggen is dat ik de laatste tijd steeds vaker denk aan die schrijfster die ik bewon-

derde die op haar oude dag faliekant weigerde met plastic te betalen.

Wat ik bedoel te zeggen is dat ik me de laatste tijd steeds vaker voel als een achttiende-eeuwer die de hele Verlichting over zich heen krijgt maar die het toch niet lukt te accepteren dat God niet bestaat.

God, daar noem je iets. Zelfs in mijn relatief goddeloze leven speelt hij een grotere rol dan hij dat in het leven van mijn kinderen waarschijnlijk ooit nog zal doen. ‘Geloven is de echo, niet de knal’, schrijft Dichter des Vaderlands Ester Naomi Perquin in *Meervoudig afwezig*. Dat er straks misschien geen echo meer is van godvrezende mensen vind ik idioot genoeg eerder vreeswekkend dan bevrijdend. Alsof met enig godsbesef ook het ontzag verdwijnt, de nederigheid, de stilte, de naastenliefde. En de eigenliefde almaar grotesker proporties zal aannemen, met onvoorziene gevolgen.

Ik heb nog steeds een aflevering van het televisieprogramma *Puberruil* op mijn netvlies staan, dat wil zeggen dat ik voor me zie hoe een moslimmeisje zich voorbereidde op haar logeerpartij bij de familie van een leeftijdgenoot elders in Nederland en ze haar gebedskleed oprolde om het in haar koffer te kunnen doen. Ik weet dat ik ervoor moet oppassen van iets vreemds iets exotisch te maken – hoe verlicht zou ik het vinden als een jon-

gen uit een gezin van heilsoldaten een stapeltje *Wachttorens* in zijn koffer zou stoppen? – maar in mijn ogen was het een daad van waardigheid en een voorbode van contemplatie.

Iemand die bijna vier eeuwen geleden de eigenliefde, *l'amour propre*, al als leidend principe van de menselijke natuur binnenstebuiten keerde, was François de La Rochefoucauld. *Hoeveel ontdekkingen je ook doet in het land van eigenliefde, er blijven nog genoeg onontdekte gebieden over*, luidt een van zijn beroemde maximen. Een paar van die onontdekte gebieden hoop ik in dit essay te betreden opdat ik misschien greep krijg op de moraal van onze tijd, me er wie weet mee verzoen.

Is het waar? Is de mens meer van zichzelf gaan houden? En mocht dat zo zijn, is dat dan niet vooral goed nieuws? Was er niet het aloude idee dat je van jezelf moet houden om ook goed voor je omgeving te kunnen zorgen? Of wordt het de mens zoveel gemakkelijker gemaakt een glorieuze versie van zichzelf te presenteren aan de wereld dat hij er zelf ook in gaat geloven? Is hij zichzelf zo belangrijk gaan vinden dat hij er niet bepaald aangenamer gezelschap op wordt?

Niet alleen je ouders gaan dood, ook hun broers en zussen gaan er onherroepelijk aan. Op zekere leeftijd draag je de een na de ander naar het graf. *'Old age is a massacre,'* schreef Philip Roth.

Met het sterven van ooms en tantes betreden we diffuus terrein. Het overlijden van de op één na laatst overgebleven broer van mijn vader, oom Cor, luidde een onbestemde periode van neerslachtigheid in. Waarom in hemelsnaam? Hoe goed kende ik die man helemaal? Wanneer had ik hem voor het laatst gezien?

De laatste vraag is het eenvoudigst te beantwoorden. Dat moet op de verjaardag van mijn moeder zijn geweest, de enige gelegenheid waarop ik de ras uitdunnende familie nog kon tegenkomen. Maar níét de verjaardag van vorig jaar, want toen kwam oom Cor niet. Hij kwakkelde een beetje, had griep of zoiets. Andere jaren stond hij altijd als eerste op de stoep.

Tien uur koffietijd. Mijn moeder redderend in de keuken, haar jas nog aan van het bezoek aan de bakker. Broodjes en krentenbollen gehaald, voor tussen de middag. ‘Ik moet opschieten,’ hijgt ze, ‘oom Cor komt zo.’

‘Hoe is het met tante Alie?’ vraag ik. En ik zeg: ‘Ik leg de broodjes nog maar even onder in de kast.’

‘Ach,’ zegt mijn moeder. ‘Hetzelfde zo’n beetje.’

Met tante Alie was het al zolang ik me kan heugen hetzelfde zo’n beetje. Als kind vond ik haar een beetje eng. Dat had te maken met de manier waarop ze ‘ja ja’ zei, alsof ze overal het hare van dacht, maar ook met een wolk van tragiek die om haar hing. Tante Alie kon geen kinderen krijgen. Het was niet de enige reden waarom mijn zusje en ik – hoe mijn broers erover dachten, weet ik niet – oom Cor zielig vonden. Dat had ook te maken met zijn schrille lach en met zijn manier van lopen.

Gehaast en gebogen doemt hij op voor het keukenraam van mijn ouderlijk huis. Mijn moeder is in juni jarig, dus het moet lekker weer zijn, maar toch zie ik hem voor me in een lange grijze jas.

‘O god, daar heb je Cor al,’ zegt mijn moeder en ze droogt haar handen aan de theedoek.

Ik zet het koffieapparaat aan en sorteert de koppen en schotels op het dienblad. Herenkoppen en dameskopjes.